

Проблема здатності особистості до самопроектування

Гуцол К.В.

В інформаційному суспільстві проектна діяльність охоплює всі сфери людського буття. Підвищення дослідницької уваги до проблем проектування зумовлено стрімким зростанням його ролі в соціальному та економічному розвитку сучасного людства. Історично проектування формувалось у сфері будівництва та виробництва (виготовлення) ще з часів античності, проте в окремий вид інженерної діяльності оформилося лише на початку минулого століття.

Низка «поворотів» (антропологічний, прагматичний, герменевтичний, лінгвістичний), які зазнала методологія наукового пізнання в ХХ столітті, призвели до активізації взаємопроникнення гуманітарної та негуманітарної суспільних сфер, експлікували тенденцію гуманітаризації (соціогуманітаризації) підходів до проектної діяльності, розробка яких почала здійснюватися на некласичних та постнекласичних засадах.

У той же час, результати аналізу соціогуманітарних процесів свідчать про системну кризу їхньої актуальної життєздатності, загальну соціогуманітарну (антропологічну) кризу постіндустріального суспільства, різні аспекти якої вчені артикулюють як «важку психологічну кризу» (А.Л. Журавльов, А.В. Юрєвич), «екзистенціальну кризу» (В.В. Пастухов), «рефлексивну катастрофу» (В.Е. Лепський) тощо. З точки зору, М.Н. Епштейна, в останні десятиліття гуманітарні науки втрачають своє призначення бути самосвідомістю і самотворенням людства [3]. Отже, на сьогоднішній день постає нагальне завдання посилити перетворювальний потенціал гуманітарних наук, їхній потенціал самодетермінації, саморозвитку, самопроектування людини.

У руслі розв'язання цього завдання відбувається своєрідне розпредмечування самого процесу традиційного проектування, переміщення дослідницької уваги на проблеми проектування людиною свого життєвого шляху та самої себе, що мають безліч вимірів та ракурсів, оскільки її контекстами є, з одного боку, адаптаційні потреби людини передбачити зміни в навколишньому середовищі та вживати відповідні випереджальні дії, з іншого боку – творча активність людини як суб'єкта соціокультурних змін [1].

У межах психолого-герменевтичного підходу, що становить методологічну основу нашого дослідження, самопроектування особистості передбачає формування її здатності до самоосмислення та осмислення навколишнього світу через засвоєння ключових соціокультурних дискурсів, розуміння й інтерпретацію життєвого досвіду, а також вміння реінтерпретувати, переосмислювати, трансформувати цей досвід залежно від зовнішніх впливів, а також задумів, завдань, планів та перспектив особистості [2]. На сьогоднішній день проблема здатності особистості до самопроектування залишається недостатньо розробленою. У вітчизняній психології існують лише поодинокі приклади досліджень здатності особистості створювати проекти власного життя і самої себе (О.В. Зазимко, О.О. Зарецька, С.Ю. Рудницька, М.Л. Смульсон, Н.В. Чепелева, О.М. Шиловська тощо).

Згідно поглядів Н.В. Чепелевої, здатність до самопроектування становить показник психологічно зрілої особистості і складається з таких характеристик, як:

- контекстуальність, чуттєвість до соціокультурних впливів, зануреність у соціокультурний контекст;
- відкритість світу, довіра до нього, яка є результатом осмислення минулого досвіду та його спрямованості на майбутнє;
- гнучкість, динамічність ментальної моделі світу, здатність її відгукуватися на зовнішні впливи й перебудовуватися відповідно до змін соціокультурного контексту;
- усвідомлення унікальності, своєрідності власного життя, розгляду його як неповторної особистої історії, вписаної при цьому у соціокультурний та історичний контексти, відносна незалежність від зовнішніх впливів при збереженні поваги до чужих життєвих історій та усвідомленні свого включення у соціокультурний контекст;
- відносна незалежність від зовнішніх впливів при збереженні поваги до чужих життєвих історій та усвідомленні свого включення у соціокультурний контекст;
- вміння вибудовувати історію власного життя як неповторний відкритий особистісний твір [2].

Здатність до самопроектування та психологічні особливості самопроектування в юнацькому віці становлять предмет психологічних досліджень О.В. Зазимко. До чинників формування здатності особистості до самопроектування автор відносить: розширення контекстуальності проекту особистості; осягнення смислів самовизначення; осягнення етики відповідальності; перспективна орієнтованість індивідуального досвіду; особливості збагачення просторово-часової розмірності досвіду [2].

Узагальнюючи вищевикладене, ми вважаємо, що здатність до самопроектування є системним багаторівневим утворенням, що впродовж життя набуває різних змістовних конфігурацій, проте, її ядерна складова визначається відносно сталим інтегральним корпусом психологічних характеристик особистості, серед яких провідними є: прагнення до саморозвитку; самодетермінація; продуктивна рефлексія; толерантність до невизначеності; прогресивний характер смисложиттєвих орієнтацій; перспективна орієнтованість індивідуального досвіду особистості.

Література

1. Луков Вал. А. О проектировании заданных телесных и интеллектуальных свойств человека. *Знание. Понимание. Умение*. 2013. № 1. С. 219–224.
2. Самопроектування особистості у дискурсивному просторі : монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, О. В. Зазимко, С. Ю. Гуцол [та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ : Педагогічна думка, 2016. 232 с. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> (дата звернення : 13.02.2019).
3. Эпштейн М. Н. О гуманитарном изобретательстве. *Новое литературное обозрение*. 2016. № 2 (138). URL : <http://www.nlobooks.ru/node/7211> (дата звернення : 16.05.2019).